

HYVINVOINTISUUNNITELMA VUOSILLE 2019-2021

Arja Iho
RAISION KAUPUNKI

Sisällysluettelo

1. Terveysvaikutusten ja hyvinvointivaikutusten huomioon ottaminen

2. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen kunnassa

3. Yhteiset painopisteet

3.1. Ennakkoarviointi päätöksenteossa

3.2. Terveellisen ja aktiivisen elämäntavan omaksuminen

3.3. Osallisuuden vahvistaminen

4. Lapset, nuoret ja lapsiperheet

4.1. Tavoitteet

4.2. Keinot

4.2.1. Lapset puheeksi-menetelmä

4.2.2. Opettajainhuoneen ilmapiirin parantaminen

4.2.3. ICLO-hanke

4.2.4. ICEHEARTS-malli

4.2.5. Islannin malli

4.2.6. Ankkuri-toiminta

4.2.7. Terveyskasvatus

4.2.8. Kansainvälisyyskasvatus

4.2.9. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy

4.2.10. Pakka-toiminta

4.3. Mittarit

5. Työikäiset

5.1. Tavoitteet

5.2. Keinot

5.2.1. Aktiivinen arki

5.2.2. Elintapaohjaus ja riippuvuudet

5.2.3. Elintapaohjaus ja liikkumaan ohjaaminen

5.3. Mittarit

6. Ikäihmiset

6.1. Tavoitteet

6.2. Keinot

6.2.1. Ikäihmisten kotien ja arjen fyysinen turvallisuus

6.2.2. Edunvalvonnan tarpeen ennakointi

6.2.3. Ikäihmisten hyvä kohtelu

6.2.4. 65+ - vuotiaiden päihdemittari

6.3. Mittarit

1. Terveysvaikutusten ja hyvinvointivaikutusten huomioon ottaminen

Kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa arvioitava ja otettava huomioon tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön terveyteen ja hyvinvointiin. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 § 11).

2. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kunnassa

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kunnassa on kunnan lakisääteinen velvollisuus. Kunnan on seurattava asukkaattensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava laajempi hyvinvointikertomus.

Kunnan on strategisessa suunnittelussaan asetettava paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet, määriteltävä niitä tukevat toimenpiteet ja käytettävä näiden perustana kuntakohtaisia hyvinvointi- ja terveysosoittimia.

Kunnan on nimettävä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutahot. Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä muiden kunnassa toimivien julkisten tahojen sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Jos sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestetty useamman kunnan yhteistoimintana, yhteistoiminta-alueen on osallistuttava asiantuntijana eri toimialojen väliseen yhteistyöhön sekä sosiaalisten ja terveysvaikutusten arviointiin alueen kunnissa.

(Terveydenhuoltolaki 1326/2010 § 11)

TEA-viisari kuvaa terveydenedistämiseksi kunnassa.

Terveydenedistämisen aktiivisuutta kuvataan seitsemästä eri näkökulmasta, joita ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat,

yhteiset käytännöt, osallisuus ja muut ydintoiminnot.

Terveydenedistämisasiivisuutta kuvataan seitsemällä eri osa-alueella, joita ovat kuntajohto, perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, liikunta, perusterveydenhuolto ja ikääntyneiden palvelut. Kulttuuripalveluiden osalta TEA-viisarin tiedonkeruu alkoi 2019.

TEA-viisarin tiedot perustuvat säännöllisesti toistuviin tiedonkeruisiin.

3. Yhteiset painopisteet

3.1. Ennakkoarviointi päätöksenteossa

Kuntaliitto suosittaa ennakkoarvioinnin tekemistä isoista, kuntalaisiin vaikuttavista suunnitelmista ennen päätöksentekoa. Ennakkoarvioinnissa arvioidaan suunnitellun asian myönteiset, kielteiset ja neutraalit vaikutukset eri toteutusvaihtoehtojen välillä. Ennakkoarvioinnista käytetään eri yhteyksissä nimitystä, lapsivaikutusten arviointi, sosiaalisten vaikutusten arviointi, ihmisvaikutusten ja yritysvaikutusten arviointi jne. Oleellista on kuitenkin ottaa tarkasteluun kaikki vaikutukset mitä suunnitellulla ratkaisulla on eri osapuolille.

Hyvin tehdyllä ennakkoarvioinnilla eri osapuolet, valmistelijat, päättäjät ja kuntalaiset saavat monipuolisesti tietoa suunnitellusta hankkeesta. Kuntalaisia voidaan myös osallistaa valmisteluun ja näin saada parempi lopputulos kuin vain virkamiesvalmistelulla.

Ennakkoarviointia ei voida eikä ole tarpeen tehdä pienistä asioista vaan rajata se isoihin, merkittävästi asukkaita ja yrityksiä koskeviin asioihin esimerkiksi kouluverkkoselvitykset, liikenneverkkoselvitykset ja palvelujen ulkoistukset.

3.2. Terveellisen ja aktiivisen elämäntavan omaksuminen

Ylipainosta ja liikkumattomuudesta sekä päihteiden ja nikotiinituotteiden käytöstä aiheutuvien sydän- ja verisuonisairauksien, tuki- ja liikuntaelinsairauksien sekä psyykkisen hyvinvoinnin haittojen vähentäminen ovat tämän hyvinvointisuunnitelman painopisteitä muiden tavoitteiden ohella.

Kaupungin tehtävänä on tarjota mahdollisuuksia eri liikunnan muotoihin. Kaupungin tulee pitää hyvää huolta liikuntapaikoista, luontopoluista ja kevyen liikenteen väylistä.

Kaupungin tehtävä on mm. tarjota ohjausta tiedon hankintaan ja monipuoliseen lukutaitoon, tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn, kansalaistoimintaan, edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua sekä edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia

ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa. (Kirjastolaki ja kulttuurilaki)

Kaupungin tulee tasapuolisesti tarjota myös muita harrastusmahdollisuuksia joko itse toteuttaen tai tekemällä yhteistyötä harrastusseurojen ja yhdistysten kanssa.

Yhdistysten ja järjestöjen toimintaedellytyksiä kaupunki voi parantaa tarjoamalla kokoontumis- ja harrastustiloja ja taloudellista tukea.

3.3. Osallisuuden vahvistaminen

Kaupunki tarjoaa asukkaille mahdollisuuksia osallistua kaupungin kehittämiseen eri tavoin mm. järjestämällä avoimia tilaisuuksia suunniteltavista isoista hankkeista ja kysymällä asukkaiden näkemyksiä. Raisiolaisten äänestysaktiivisuus viime kuntavaaleissa oli kuitenkin vertailukuntien alhaisin ja tätä halutaan nostaa.

Kaupungin väestö muodostuu erilaisista väestöryhmistä. Kaupungin tehtävä on osaltaan huolehtia hyvistä väestösuhteista huomioimalla eri ryhmät päätöksenteossa, palveluissa, asumisessa, koulutuksessa ja työllistymisessä.

Jyrki Mannisen esitutkimuksessa vuodelta 2015 ”Suomi nousuun sivistystyöllä” kuvataan vapaan sivistystyön aineellisia, ei-aineellisia ja taloudellisia vaikutuksia. Tutkimuksen haasteena oli muuttaa ei-aineellisia tuloksia taloudellisiksi yksiköiksi. Hän käytti tutkimuksessaan SROI-mallia, jonka perusteella arvioitiin, että kansalaisopistojen sosiaalinen tuottavuus on 348 %. Yhden euron panostus kansalaisopistoihin näyttäisi tuottavan 3,4-5,6 € hyödyt. Tätä taustaa vasten kaupungin kannattaa pitää Raisio-opiston resursseista kiinni ja mahdollisuuksien mukaan vahvistaa niitä.

Kulttuurilla ja terveydellä on selkeä yhteys. Esimerkiksi britannialainen tutkimus (Fujiwara et al., 2015) on arvioinut, että aktiivinen kirjastojen käyttäminen laskee henkilön terveydenhuollon kustannuksia 1,32 punttaa (n. 1,50 €) vuodessa. Terveysvaikutukset syntyvät etenkin lukemisen positiivista vaikutuksista mielenterveyteen. Lukeminen tukee myös lukutaitoa. Paljon lukevat ja kirjastoa hyödyntävät ihmiset ovat paremmin perillä terveyssuosituksista, millä on puolestaan epäsuora vaikutus terveyteen. Hyppä (2013) on todennut, että kulttuurin elinikää pidentävä vaikutus on 2–3 tervettä elinvuotta. Vaikutus on samaa tasoa kuin liikunnalla tai ruokavaliolla. Nykyisessä urbaanissa kulttuurissa, jossa yksinelävien määrä kasvaa, kirjastot tuottavat uudenlaista yhteisöllisyyttä. Ilmaisina tapahtuma- ja kohtaamispaikkoina kirjastot tuovat ihmisiä myös yhteen kulttuurin pariin. Tällä on huomattava vaikutus ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen.

Suuri osa jäljempänä esitetyistä toimenpiteistä pystytään hoitamaan olemassa olevin resurssein tai vähäisin lisäyksin.

4. Lapset, nuoret ja lapsiperheet

Suomen suurin turvallisuusuhka Suomen hallituksen mukaan ovat syrjäytyneet nuoret miehet (Suomen sisäisen turvallisuuden strategia). Myös nuoret naiset joutuvat koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, mutta se tapahtuu pehmeämmin ja huomaamattomammin. Sen lisäksi, että nuorten miesten syrjäytyminen työmarkkinoilta ja koulutuksesta uhkaa sisäistä turvallisuutta, jokaisen nuoren syrjäytyminen koulutuksesta ja työelämästä on erittäin kallista.

Nuorten syrjäytymiskehitykseen tulee löytää tehokkaita keinoja.

Haitallista päihteiden käyttöä ehkäisevää työtä tulee sekä jatkaa että vahvistaa. Nuorten alkoholinkäyttö ja tupakointi ovat vähentyneet, mutta nuorten välillä on Raisiossakin kouluterveyskyselyn mukaan isoja käyttäytymiseroja.

Ammattiopiskelijat juovat itsensä humalaan ja käyttävät nikotiinituotteita enemmän kuin lukio-opiskelijat. Asenteet kannabista kohtaan ovat nuorten keskuudessa muuttuneet aiempaa selvästi myönteisemmiksi. Mukaan on tullut muiden päihdyttävien aineiden käyttöä. Nuoret eivät tiedosta riittävän hyvin päihdyttävien ja riippuvuutta aiheuttavien aineiden ja pelien vaaroja. Riittävä määrä ajankohtaista päihdetietoutta tuleekin sisällyttää kaikkien oppilaitosten opetussuunnitelmaan. Koulutusta ja tietoiskuja on mahdollista hankkia kouluille esim. järjestöistä, jolloin koulun omalla henkilökunnalla ei tarvitse olla kaikkien syvintä tietoa päihteiden vaikutusmekanismeista ja vaaroista.

Myönteisiä asioita Raisiossa on se, että 4. ja 5. luokkalaiset ovat elämäänsä erittäin tyytyväisiä useammin kuin verrokkikunnissa. Alakoululaiset käyvät mielellään koulua.

Lapsen kokemus omasta terveydentilasta vaihtelee Raisiossa huomattavasti 4. ja 5. luokkalaisten tyttöjen ja poikien välillä. 8,2 % tytöistä ja 3,8 % pojista kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Saman ikäisten lasten perheolosuhteissa tapahtuu samaan aikaan paljon muutoksia. Vanhemmat eroavat ja syntyy uusperheitä. 10,2 %:ssa 4. ja 5. luokkalaisten tyttöjen perheitä muodostuu uusperhe lukuvuoden aikana. Saman ikäisten poikien perheissä uusperhe muodostuu 3,8 %:ssa perheitä lukuvuoden aikana. Tämä ero poikien ja tyttöjen kohdalla on sattumaa. Se saattaa kuitenkin selittää miksi tytöt kokevat terveydentilansa huonommaksi kuin pojat. Raisio järjestää eroryhmiä lapsille, joiden vanhemmat päätyvät eroon. Uusperheen synty

lapsen omaan kotiin vaikuttaa olosuhteisiin voimakkaasti ja lapset tarvitsevatkin tukea tällaisessa tilanteessa siinä kuin vanhempien erotessakin.

Kehitettävää on myös alakoululaisten ruokailutottumusten parantamisessa. 20 % raisiolaisista 4. ja 5. luokkalaisista lapsista jättää aamupalan syömättä joinakin arkipäivinä. Kouluaterialta jätetään osia syömättä eikä kasvien, marjojen ja hedelmien syönti ole suositellulla tasolla.

Kouluterveyskyselyn indikaattoreilla mitattuna raisiolaisilla yläkoululaisilla (8. ja 9. luokkalaiset) on vertailukunnista toiseksi eniten ylipainoa ja heistä harvempi liikkuu viikoittain hengästyttävällä tavalla kuin vertailukunnissa.

Positiivista on se, että ahdistusta ja kiusaamista yläkoululaiset kokevat harvemmin kuin vertailukunnissa. He myös kokevat opettajien kannustavan oman mielipiteen ilmaisuun useammin kuin verrokkikunnissa.

Raisiossa lasten sijaishuollon tarve on viimeisten vuosien aikana kasvanut kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen kasvun myötä. Sijaishuolto on tarpeen silloin kun lapsen kasvuympäristö ei tue hänen tasapainoista kasvuaan ja kehitystään tai jos lapsi tai nuori omalla käytöksellään vaarantaa oman turvallisen kehityksensä. Sijaishuolto on kuitenkin kallista ja ennen kuin siihen päädytään, moni asia lapsen tai nuoren elämässä on ollut pielessä. Myös 18 vuotta täyttäneiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten määrä on kasvanut ja on Raisiossa selvästi vertailukuntia korkeampi. Lasten, nuorten ja perheiden ongelmat pitäisikin tunnistaa nykyistä paljon herkemmin ja tarjota oikeanlaista tukea aikaisemmassa vaiheessa ilman lapsen ja perheen leimautumista.

Yläkoululaisilla on Raisiossa hälyttävästi enemmän koulupoissaoloja verrattuna yhteisessä ICLO-hankkeessa olevan Vaasan yläkoululaisiin. Koulupoissaoloilla on tutkimusten mukaan selvä yhteys huonompaan pärjäämiseen aikuisiällä ja syrjäytymiseen.

Raisio resursoi kouluikäisten sosiaali- ja terveyspalveluihin melko paljon, mutta sijoituksilla ei saada sitä hyötyä mitä on tavoiteltu tai sitä ei ole saavutettu riittävästi. Koska ongelma on olemassa, se pitää tiedostaa laajasti. Ratkaisumahdollisuuksiin pitää suhtautua avoimesti ja pyrkiä lasten ja perheiden kannalta parhaaseen lopputulokseen. Uudistusprosessi vie aikaa ja se pitää valmistella huolellisesti.

Tutkimusten (Työterveyslaitos 2012 Hyvinvointihavaintoja kunta-alalta) mukaan opettajainhuoneen ilmapiiri on suoraan verrannollinen lasten koulupoissaoloihin. Sama havainto tehtiin myös toisinpäin. Lasten huono kouluviihtyvyyden ja ongelmat koulussa lisäsivät opettajien lyhyitä sairauslomia ja

heikensivät työssä viihtymistä. Tutkimuksesta selviää, että lasten koulupoissaoloja ja toisaalta opettajien kuormittumista lisäävät tekijät liittyvät monin tavoin yhteen, joten ratkaisuvaihtoehtoisakin pitää välttää virheellistä yksinkertaistamista tai huomion kohdistamista vain lapsiin ja nuoriin. Oppilaiden ja heidän perheidensä ohella pitää tarkastella opettajanhuoneen ilmapiiriä ja selvittää miten opettajat voivat koulussa. Selvityksen perusteella tulee kehittää opettajien hyvinvointia lisääviä toimenpiteitä.

Lapset ja nuoret voivat kokea lähisuhdeväkivallan muotoja joko itse uhrina tai läheisen ihmisen ollessa uhri. Lähisuhdeväkivalta voi olla fyysistä tai henkistä ja se voi olla tekoja ja tekemättä jättämistä. Väkivalta on yhtä traumatisoivaa lapselle hänen ollessaan itse uhri tai hänen altistuessaan väkivallalle.

4.1. Tavoitteet

Lapset ja nuoret voivat hyvin ja voivat asua omassa kodissaan.

Koulupoissaolot vähenevät perusopetuksessa, ammattiopistossa ja lukiossa.

Lapset ja nuoret liikkuvat, harrastavat ja nukkuvat enemmän, syövät terveellisemmin ja heidän ylipainonsa vähenee.

Lapset ja nuoret käyttävät vähemmän päihteitä ja nikotiinituotteita.

Lapset ja nuoret oppivat pitämään kiinni rajoistaan ja huolehtimaan myös itse omasta turvallisuudestaan.

4.2. Keinot

Kahteen ensimmäiseen tavoitteeseen voidaan pyrkiä muutoksilla organisaatiossa ja resurssien kohdentamisella. Osa keinoista on sellaisia, joita tulee ottaa käyttöön, vaikka tehtäisiin organisaation rakenteisiin liittyviä uudistuksia. Tehokkaita keinoja edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi on kuvattu seuraavaksi.

4.2.1. Lapset puheeksi-menetelmä

Lapset puheeksi-menetelmä on Suomen Mielenterveysseuran tutkittuun tietoon perustuva tehokas toimintatapa, jolla lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa keskustellaan lapsesta ja vanhemmuudesta kattavasti. Raison perhepalvelut on kouluttanut Raison työntekijöitä menetelmän käyttöön, mutta menetelmä ei ole vielä kattavasti käytössä lasten ja lapsiperheiden palveluissa eikä rakenteissa. Menetelmä sopii kaikkiin peruspalveluihin ja toimintoihin, joissa käyttäjänä ja asiakkaana ovat lapset ja lapsiperheet.

Lapset puheeksi-menetelmä tulee sisällyttää osaksi palvelurakennetta varhaiskasvatuksessa, koulussa, sosiaali- ja terveystalveissa ja vapaa-aikapalveluissa.

Lapset puheeksi-keskustelu tulee toteuttaa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa kerran vuodessa jokaisen lapsen kohdalla.

4.2.2. Opettajainhuoneiden ilmapiiri

Opettajainhuoneen ilmapiiriä ja opettajien työviihtyvyyttä parannetaan säännöllisillä kehityskeskusteluilla, työpaikkakokouksilla ja koulutuksilla. Rehtorien työmäärä pidetään sellaisena, että he selviytyvät yhteisön johtamisesta. Koulujen oppilashuollollisen henkilöstön organisoiminen kiinteäksi osaksi kouluyhteisöä ja opettajainhuonetta lisää opettajien tarvitsemaa tukea haasteellisissa tilanteissa ja tiedonkulkua eri toimijoiden välillä. Se myös vähentää opettajien ”mitään ei tapahdu” – kokemusta heidän ilmaistuaan huolensa lapsen tilanteesta. Oppilashuollon henkilöstön tulee kuulua samaan hallinnolliseen yksikköön keskenään ristiriitaisten odotusten ja menetelmien vähentämiseksi.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden organisoiminen, resursointi ja resurssien kohdentaminen tulee suunnitella kokonaan uudelleen. Tämän keinon käyttäminen vaatii päättäjiltä laajaa ja syvällistä perehdyttämistä olemassa oleviin ongelmiin ja ratkaisuvaihtoehtojen perustelemista esimerkiksi tutkimustuloksien. Palveluiden jakautuminen sosiaali- ja terveystalveihin ja sivistystalveihin osaltaan estää näkemästä koko kuvaa nykyisestä tilanteesta. Eri ammattiryhmien osaaminen ei tule täyteen mittaansa lasten ja perheiden eduksi, koska ammattilaiset toimivat eri organisaation, johdon ja lautakunnan alaisuudessa.

4.2.3. ICLO-hanke

ICLO-hanke on Erasmus-rahoitteinen, kansainvälinen hanke, jota hallinnoi Raision sivistyskeskus. Hankkeeseen osallistuu Suomesta Raisio ja Vaasa, Englannista Leicester ja Espanjasta Rota. Hankkeen tavoitteena on kolmen vuoden 2018-2021 aikana parantaa lasten koulumotivaatiota ja hyvinvointia ja vähentää poissaoloja opetustoimen sisäisin toimenpitein ja monialaista yhteistyötä kehittämällä. Raisiossa sosiaali- ja terveystoimen ja oppilashuollon työntekijöitä on kohdennettu oppilashuoltoon kohtuullisen paljon. Palvelujen organisointi ja johtaminen on kuitenkin pirstoutunut mikä vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista ja tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteena on selkiyttää organisointia ja tehostaa oppilaan ja hänen huoltajiensa saamaa tukea.

4.2.4. Icehearts-malli

Icehearts-mallia on toteutettu Suomessa yli 20 vuotta. Toiminnasta on tehty tutkimus (Appelqvist-Schmidlechner 2017, Thl), joka osoittaa sen tehokkaaksi lasten ja nuorten kasvun tukemisessa, hyvinvoinnin edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Sitran tutkija KTT Petri Hilli on tehnyt tutkimuksen Icehearts-mallin taloudellisesta kannattavuudesta (2017) ja saanut yhden joukkueen kustannussäästöiksi yli miljoona euroa.

Icehearts-malli on kohdennettua tukea lapsille, joilla on turvallista ja tasapainoista kehitystä uhkaavia tekijöitä elämässään tai joilla kodin mahdollisuudet tukea koulunkäyntiä ja harrastustoimintaa ovat keskimääräistä heikommat. Iceheart-ryhmä/-joukkue muodostuu 22-25 lapsesta ja nuoresta ja tapahtuu lapsen normaalissa toimintaympäristössä koulussa ja välittömästi siihen liittyvissä toiminnoissa. Ydinryhmän muodostaa 6-8 esikoulusta poimittua lasta, joilla on tasapainoisen ja turvallisen kehityksen kannalta riskitekijöitä elämässään. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset valitsevat ydinryhmän lapset. Ryhmää täydennetään peruskoulun 1. ja 2. luokan oppilailla, joiden vanhempien sosiaalinen tai taloudellinen tilanne, maahanmuuttotausta tai muu vastaava syy vaikeuttaa lasten harrastamista ja joilla vanhempien tuki koulunkäynnille on riittämätöntä. Ryhmän kesto on 10-12 vuotta ts. kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Toiminnan ydin on koulupäivän yhteyteen järjestetty harrastustoiminta. Ryhmän ohjaaja on valmentaja, joka on lapsen rinnalla ja tukena niin harrastuksissa kuin koulutyössä ja esimerkiksi oppilashuollon tapaamisissa. Icehearts aloittaa toiminnan uudella paikkakunnalla aina kahdella ryhmällä. Harrastustoimintaa järjestetään koulujen tiloissa ja urheilu- ja harrastusseurojen kanssa yhteistyössä. Kustannukset ovat kahden ohjaajan palkkakustannukset / 44-50 lasta. Harrastuskustannukset ja toimintaan sisältyvät leirit ja retket Icehearts rahoittaa saamallaan avustuksilla ja lahjoituksilla. Toiminnan avulla vähennetään lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle ja ehkäistään tehokkaasti syrjäytymistä.

Kustannukset ovat noin 100.000 €/vuosi/44-50 lasta.

Yhden ryhmän säästyvät kustannukset 857.000 € muodostuvat lastensuojelun ja sosiaalihuollon kustannuksista ja 1,9 M€ peruskoulun varaan jäävien henkilöiden määrän vähenemisestä. Tämä säästö 2.757.000 € on minimi ja siitä on jo vähennetty toiminnan aiheuttamat kustannukset 12 vuoden ajalta: 12x50.000 €.

Icehearts-mallin käyttöönottoa suunnitellaan aloitettavaksi syyslukukaudella 2019 sosiaalityön ja sivistyskeskuksen yhteisenä toimintana.

4.2.5. Islannin malli

Islannin malliksi kutsuttu toimintatapa on saavuttanut erinomaisia tuloksia Islannissa. Kyseessä on kaikkien lapsiperheiden kanssa toteutettava sopimusjärjestelmä, joka sitouttaa vanhemmat, koulut ja harrastusseurat yhteistyöhön lasten kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Kokemukset Islannista ovat erittäin hyviä ja vahvistavat näkemystä, että asioille voi tehdä jotain.

Vuosituhanne vaihteessa Islannissa nuorten päihteiden käyttö, tupakointi ja myöhäinen ulkona olo olivat suuri ongelma ja siihen haluttiin muutos.

Islannin mallissa lasten vanhemmat sitoutetaan viettämään enemmän aikaa lastensa kanssa ja yhteisiin kotiintuloaikoihin. Vanhemmat tekevät kunnan kanssa sopimuksen, jossa he sitoutuvat em. asioihin. Vastavuoroisesti kunnat maksavat perheille lasten harrastuskuluja kohtuullisen paljon. Urheilu- ja harrastusseurat ovat tulleet alusta saakka aktiivisesti mukaan tähän toimintaan. Tulokset ovat olleet erinomaisia. Vanhemmat valvovat vapaaehtoisina nuorten ajanviettoa kaupungilla. Tuloksena nuorten päihteiden käyttö, tupakointi ja myöhäinen ulkona olo ovat vähentyneet todella vähäisiksi. Enää nuoret eivät pidä päihtymistä tai tupakointia tavoiteltavina tapoina. Lapset ja nuoret ovat myös tyytyväisiä saadessaan enemmän yhteistä aikaa vanhempiensa kanssa.

Yhteistyö vanhempien kanssa ja sopimukset kotiintuloajoista ja lasten kanssa vietettävästä ajasta tuovat kunnan työntekijöille työtä, mutta vähentävät korjaavan, raskaan työn määrää eivätkä siten vaadi lisäresursseja pitkällä aikavälillä.

Islannissa toteutettu malli maksaa kunnalle lapsen harrastusmenojen verran, esimerkiksi 400 €/vuosi/7-18-vuotias lapsi. Lisäksi yhteistyö ja sopimukset vanhempien kanssa lisäävät kunnan ja koulujen työmäärää vaikkakin työtä ja kustannuksia säästyy korjaavista palveluista. Raisiossa lasten harrastuskustannukset kunnalle voisivat olla n. 1,2 M€ ja koulun lisäkustannukset 4 henkilötyövuotta n. 220.000 €. Säästöt tulisivat vähäisemmistä lastensuojelukustannuksista ja nuorten syrjäytymisen ehkäisystä. Sijaishuollon keskihinta on. 100.000-120.000 €/v./lapsi. Yhden nuoren syrjäytyminen työmarkkinoilta maksaa yli 1 M€.

Islannin mallin täydellinen käyttöönotto Raisiossa vaatii paljon valmistelua ja tahtotilan. Mikään nopea apu tämä malli ei ole. Mallista voi kuitenkin ottaa nopealla aikataululla käyttöön helpommin sovellettavia osia ja liittää ne osittain Iceheartsiin esimerkiksi tuomalla harrastustoimintaa kouluun. Tämä loiventaisia eroa Icehearts-ryhmän ja muiden lasten väliltä.

Raisiossa lasten koulupäivää voidaan rakentaa kokonaiskoulupäiväksi siten, että harrastustoimintaa ja ohjattua läksyjentekoa sijoitetaan koulupäivän yhteyteen. Näin lasten yksinoloa koulupäivän jälkeen kotona voidaan vähentää. Lapselle jää myös enemmän vapaa-aikaa viettää aikaa vanhempiensa kanssa ja harrastuksissa, kun ainakin osa koulutehtävistä on tehty koulussa. Jokaiselle lapselle tulisi turvata mielekäs vapaa-ajan harrastus. Harrastusmuodoissa kaupungin tulee edistää erilaisten harrastusten toteuttamista. Kaupungin tulee kehittää toimintoja, joilla laadukas ja tavoitteellinen, tasolta toiselle etenevä taidekasvatus tuodaan myös vähävaraisten lasten ulottuville.

4.2.6. Ankkuri-toiminta

Ankkuri-toiminta on monialaista yhteistyötä, joka kohdistuu alle 18-vuotiaiden rikosten ennalta ehkäisemiseen, varhaiseen puuttumiseen, hyvinvoinnin edistämiseen ja sisäisen turvallisuuden edistämiseen. Tyypillisimpiä syitä tulla Ankkuri-toimintaan ovat alaikäisen rikosepäily tai päihteiden käyttö. Ankkuri-toiminta on osa kansallista näyttöön perustuvaa ts. tieteellisen tietoon ja hyviin käytäntöihin perustuvaa toimintaa. Ankkuri-tiimiin Turun poliisilaitoksella kuuluu poliisi, Turun kaupungin sosiaalitoimen edustajia ja psykiatrisen sairaanhoidon edustaja. Ankkuri-tiimillä on yhteiset tilat poliisilaitoksella ja työntekijät tekevät oman ammattialansa lainsäädännön mukaiset tehtävät. Nuori ja hänen vanhempansa kutsutaan tapaamiseen nopeasti ilmoituksen jälkeen. Nuorelta pyydetään suostumus tietojen vaihtoon asiakkaan eri työntekijöiden välillä. Suostumusta ei kuitenkaan pyydetä silloin kun tapaamisen syynä on asia, jonka käsittelyyn ei lainsäädännön perusteella edellytetä suostumusta. Ankkuri-tiimin sosiaalitoimen työntekijät laativat nuorelle palvelutarpeen arvioinnin, ellei nuorella ole voimassa olevaa asiakkuutta sosiaalityöhön. Tavoitteena on, että Ankkuri-tiimin tapaaminen (-set) riittää eikä asiakkuutta sosiaali- tai lastensuojelutyöhön synny, vaan nuori tulee autetuksi Ankkurissa.

Ankkuri-toimintaa suunnitellaan laajennettavaksi Turun kehys- ja lähikuntiin Turun ulkopuolisten kuntien käyttöön palkattavalla sosiaalityöntekijä-sosionomi-työparilla.

Ankkuri-mallin kustannukset olisivat 0,82 snt/asukas/vuosi, jos kaikki kutsutut kunnat lähtevät mukaan. Raisiolle kustannukset olisivat n. 20.000 €/vuosi.

4.2.7. Terveyskasvatus

Lasten ja vanhempien terveystasvatus tulee lisätä neuvoloissa, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa ja perusterveydenhuollossa. Terveellinen aamupala ja perheen yhteinen ateria ovat hyvä pohja terveelliselle

ruokavaliolle ja siihen tulee perheitä kannustaa. Sopiva määrä liikuntaa ja harrastustoimintaa vähentää stressiä ja palauttaa koulutyöstä.

Ehkäisevä työ päihteiden ja nikotiinituotteiden käytön ja haitallisen rahapelaamisen vähentämiseksi tulee sisällyttää koulujen opetussuunnitelmiin ja määritellä kuka opetuksesta ja ohjauksesta vastaa. Vastuuhenkilöllä tulee olla riittävät tiedolliset taidot ja resurssit vastata tästä tehtävästä.

Ehkäisevä mielenterveystyö tulee sisällyttää opetussuunnitelmaan. Lapsia ja nuoria tulee ohjata pitämään huolta itsestään. Mm. Mielenterveystalolla on kaiken ikäisten lasten ja aikuisten tarpeisiin soveltuvaa aineistoa. Oman itsen arvostus ja hyvistä elämäntavoista kiinni pitäminen vahvistaa mielen hyvinvointia ja tukee tasapainoista kehitystä aikuiseksi.

Ehkäisevästä päihde- ja mielenterveystyöstä valmistellaan parhaillaan suunnitelmaa, joka valmistunee ennen syksyä 2019. Suunnitelmassa määritetään konkreettiset toimenpiteet millä edistetään kaiken ikäisten asukkaiden mielen hyvinvointia, ehkäistään haitallista päihteiden ja nikotiinituotteiden käyttöä sekä rahapelaamista.

4.2.8. Kansainvälisyyskasvatus

Kansainvälisyyskasvatus ja seksuaaliterveys ovat tärkeät oppisisällöt kaikissa oppilaitoksissa, koska yhteiskunta ja väestön tarpeet ovat muuttuneet ja muutos yhä kansainvälisemmäksi ja monikulttuurisemmaksi jatkuu edelleen. Aikuisten asenteet vaikuttavat miten lapset ja nuoret osaavat kohdata ulkomaalaisen taustan omaavia ihmisiä. Avoin ja hyväksyvä suhtautuminen ei tarkoita sitä, että hyväksymme sellaisia tapoja tai normeja, jotka ovat meillä yhdenvertaisuuslain tai jonkin muun lain tai normin vastaisia.

Kansainvälisyyskasvatus koskee myös maahanmuuttajataustaisia lapsia ja heidän vanhempiaan. Heille tulee selvittää minkälainen yksilön vapaus ja koskemattomuuden suoja Suomessa kaikilla ihmisillä on.

Kansainvälisyyskasvatusta tulee lisätä perusopetuksen oppisisältöihin.

4.2.9. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy

Joka neljäs perheväkivallan uhri on lapsi. Lapsi on erityisen haavoittuvassa asemassa suhteessa läheisen ihmisen häneen kohdistamaa väkivaltaa vastaan. Sen lisäksi, että lapsi on uhri, hänen turvallinen kasvunsa ja kehityksensä häiriintyy vakavasti, jos hän joutuu lähipiirissään näkemään ja kuulemaan henkistä tai fyysistä väkivaltaa toista henkilöä kohtaan.

Kaupungin eri ammattiryhmissä on väkivallan ehkäisyn Luotsi-koulutuksen saaneita henkilöitä, jotka ovat muiden työntekijöiden tukena ja apuna lähisuhdeväkivallan havaitsemisessa ja puheeksiotossa. Luotsi-koulutuksen

saaneiden työntekijöiden määrästä, kattavuudesta ja täydennyskoulutuksesta tulee kaupungin pitää jatkossakin huolta.

4.2.10. Pakka-toiminta

Pakka-toiminta on laajasti käytössä oleva, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa kehitetty päihteiden, nikotiinituotteiden ja rahapelien kysyntään ja tarjontaan kohdennettu ehkäisevän työn malli. Pakka-malli on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi ehkäistä em. haitallista käyttäytymistä.

Raisio on liittynyt Turun Pakka-toiminnan ohjausryhmään. Toimintaa on tarkoitus soveltaa paikallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla mm. ikärajavälön toteutumiseen ostokokein ja ehkäisemään päihtyneille myymistä. Pakka-toimintaa tehdään yhteistyössä myynti- ja anniskelupaikkojen vastuuhenkilökunnan kanssa. Pakka-toiminnasta tuodaan editys kaupunginhallituksen päätettäväksi syksyllä 2019.

4.3. Mittarit

Lapset puheeksi-keskustelu kerran vuodessa jokaisen lapsen kohdalla on sisällytetty varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen rakenteisiin.

Väkivaltatilasto, jossa uhrina tai väkivallalle altistuneena on ollut lapsi.

Lastensuojeluilmoitukset, joissa syynä on lähisuhdeväkivalta.

Poliisin tilasto alaikäisenä päihteiden käytöstä kiinnijääneistä.

Kouluterveyskyselyn tulokset päihteiden ja nikotiinituotteiden käytöstä ja nuorten kokemuksesta omasta hyvinvoinnista ja ystävyys-suhteista.

Toteutunut ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyö kouluissa.

Huostassa olevien lasten määrä.

Kiireellisten sijoitusten määrä.

Sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa olevien lapsiperheiden määrä.

Koulupoissaolojen määrä.

Alle 25-vuotiaiden 2. asteen koulutuksen ulkopuolelle jääneiden lukumäärä.

Hengästyttävää liikuntaa harrastavien lasten ja nuorten määrä kouluterveyskyselyn vastausten mukaan.

Ylipainoisten lasten ja nuorten määrä.

Tavoitteellisen taidekasvatuksen parissa olevien lasten määrä.

5. Työikäiset

Raisio on vilkas muuttokunta molempiin suuntiin. Raisioon muuttaa ja Raisiosta muuttaa vuosittain n. 3000 henkilöä. Rungas muutto asettaa haasteita yhteisöllisyydelle ja kokemukselle osallisuudesta oman kunnan toimintaan.

Raisiolaiset työikäiset ovat terveydeltään lähellä Suomen keskitasoa Kelan sairastavuusindeksin mukaan, mutta sairaampia kuin Varsinais-Suomen vertailukunnissa.

Työkyvyttömyyseläkettä saavien 25-64-vuotiaiden määrä vastaavan ikäisestä väestöstä on verrokkikuntien korkein, tuki- ja liikuntaelinsairauksien osalta toiseksi korkein ja mielenterveysperusteisesti korkein yhdessä Turun kanssa.

Miehet ja naiset kokevat yhtä paljon väkivaltaa läheisissä ihmissuhteissaan (20 % väestöstä), mutta poliisin tietoon tulleista uhreista 69 % on naisia. Perheen sisäinen väkivalta vahingoittaa aina lapsia, vaikka lapsi ei olisikaan väkivallan suora uhri. Lähisuhdeväkivallan teoissa mukana ovat usein alkoholi ja muut päihteet joskaan eivät aina.

5.1. Tavoitteet

Raisiolaisten terveys ja koettu hyvinvointi paranevat.

Raisiolaiset kokevat olevansa osa yhteisöä ja löytävät itselleen merkityksellistä tekemistä. Raisiolaiset kokevat voivansa vaikuttaa kaupungin kehittymiseen.

Raisiolaiset käyttävät vähemmän päihteitä ja nikotiinituotteita kuin nyt.

Aktiivisen arjen ja liikunnan lisääminen.

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy.

5.2. Keinot

Pidetään kaupungin palvelut hyvällä tasolla mikä lisää asukkaiden sitoutumista kotikaupunkiinsa.

Asukkaita kannustetaan osallistumaan itselle mieluisten, hyvinvointia parantavien harrastusten pariin ja muiden ihmisten joukkoon.

Lähisuhdeväkivaltaa torjutaan samoin keinoin kuin lapsiperheiden kohdalla.

5.2.1. Aktiivinen arki

Kaupunki järjestää avoimia asukas- ja yleisötilaisuuksia ja tiedottaa verkkosivuillaan isoista kehittämissuunnitelmista ja kuulee asukkaiden näkemyksiä.

Yhdistys- ja seuratoiminta on aktiivista ja kaupunki tukee kolmannen sektorin toimijoita taloudellisesti ja järjestämällä toimintatiloja.

Jotta jokainen kaupunkilainen kokisi olevansa osa yhteisöä, asukkailla tulee olla mahdollisuus viettää aikaa ja tavata muita ihmisiä asukastuvissa, joissa ei ole aatteellista taustaa.

Kaupunki pitää huolta digitaalisen syrjäytymisen ehkäisystä tarjoamalla neuvontaa ja opastusta digitaadoissa.

5.2.2. Elintapaohjaus ja riippuvuudet

Kaupungin terveys-, sosiaali- ja työllisyyspalveluissa käytetään systemaattisesti Audit- ja Audit-C-lomaketta arvioimaan alkoholinkäyttöä asiakkaan itsensä kertomana. Puheeksiotto ja hoitoon ohjaus tehdään matalalla kynnyksellä.

Tupakoivia ja sähkösavukkeita käyttäviä asiakkaita tuetaan lopettamisessa. Terveystuolloissa kerrotaan Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin savuton leikkaus – ohjelmasta, jossa suunniteltua leikkauksesta edeltävästi pitää olla 2 kk ilman nikotiinituotteita leikkauksesta toipumisen varmistamiseksi.

Haitallisen rahapelaamisen puheeksiottoon ja hoitoon käytetään Thl:n opasta Rahapelaaminen puheeksi ja Thl:n Avaimia rahapeliongelman hallintaan- oma apu opasta.

5.2.3. Elintapaohjaus ja liikkumaan ohjaaminen

Liikunnan ja aktiivisen arjen edellytykset ovat Raisiossa hyvät. Asukkaat pitää saada enemmän hyödyntämään näitä mahdollisuuksia esimerkiksi ohjaamalla asiakkaita terveyspalveluista suoraan liikunnanohjaukseen.

Raisiolaisilla on liikkumattomuudesta aiheutuvia tuki- ja liikuntaelinsairauksia, sydän- ja verisuonisairauksia ja 2. tyyppin diabetesta. Asukkaita tulee kannustaa liikkumaan enemmän, koska vähäiselläkin liikunnan lisäyksellä tai painon pudotuksella on suotuisa vaikutus em. sairauksiin.

Liikunnanohjauksen sijainti pitää saada terveyspalveluiden yhteyteen ilman siirtymistä paikasta toiseen.

5.3. Mittarit

Kelan sairastavuustilastot.

Asukastupien ja Olkkarin kävijämäärät.

Järjestöille ja yhdistyksille heidän toiveistaan ja tarpeistaan tehdyt kyselyt ja seuraparlamentit.

Nikotiinituotteiden käyttö ja alkoholin riskikäyttö.

2-tyyppin diabeteksen esiintyvyys.

Poliisin tietoon tulleet lähisuhdeväkivaltapaukset ja kotihälytykset.

6. Ikäihmiset

Ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmassa on yksityiskohtaisesti lueteltu kehittämisen suuntaviivat ja resurssitarpeet. Tässä kuitenkin lisää joitain tavoitteita, jotka tulee huomioida ikääntyvän väestön osalta.

Ikäihmisten palveluissa pyritään siihen, että ikäihminen pystyy asumaan mahdollisimman pitkään omassa kodissaan turvallisesti.

Raisiossa yli 75-vuotiaiden osuudet tehostetussa palveluasumisessa, vanhainkodeissa ja terveyskeskusten vuodeosastolla vastaavan ikäisestä väestöstä ovat Raisiolle edulliset verrokkikuntiin nähden.

Ikäihmisten kokema lähisuhdeväkivalta ja kaltoinkohtelu tulee huomioida eri palveluissa. Ikäihmiset joutuvat huonon kohtelun ja suoranaisten pahoinpitelykohteeksi useammin kuin on totuttu ajattelemaan. Kaltoinkohtelu voi olla mitätöntä, hoidotta jättämistä, taloudellista hyväksikäyttöä, tönimistä, loukkaamista jne. Tekijänä on usein vanhuksen lähipiiriin kuuluva henkilö, hoitohenkilökuntaan kuuluva tai vanhuksen asioita hoitava henkilö.

Ikääntyvät ihmiset käyttävät aiempaa useammin alkoholia tavalla, josta aiheutuu haittaa heille itselleen ja heidän lähipiirilleen. Ikä, sairaudet ja lääkitykset heikentävät voimakkaasti alkoholin sietokykyä. Monet sairaudet voivat pahentua liiallisen alkoholinkäytön seurauksena.

6.1. Tavoitteet

Ikäihmisten kokema kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön vähentäminen.

Ikäihmisten edunvalvontavaltuutusten lisääminen.

Kaatumisten ja lonkkamurtumien ehkäiseminen.

Ikäihmisten liiallisen alkoholinkäytön väheneminen.

6.2. Keinot

6.2.1. Ikäihmisten kotien ja arjen fyysinen turvallisuus

Kodin esteettömyyden ja turvallisuuden parantaminen kartoittamalla ehkäisevillä kotikäynneillä kotien ja arjen turvallisuutta mm. hyödyntämällä teknologiaa.

6.2.2. Edunvalvonnan tarpeen ennakointi

Kuntalaisia ja ikäihmisiä tulee tiedottaa edunvalvontavaltuutuksen laatimisesta. Henkilölle itselleen on parempi, että hän voi itse valita luotettavan henkilön hoitamaan heidän asioitaan tilanteessa hän ei itse enää pysty. Edunvalvontavaltuutuksen tekeminen ajoissa on tärkeää ja siihen voidaan opastaa matalan kynnyksen palveluohjauspisteissä, kaupungin kotisivuilla ja eläkeläistapahtumissa.

6.2.3. Ikäihmisten hyvä kohtelu

Ikäihmisten palvelujen henkilökuntaa koulutetaan tunnistamaan ikäihmisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja puuttumaan siihen. Tukena ry järjestää sekä koulutusta että tarjoaa oppaita ikäihmisten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

6.2.4. 65+-vuotiaiden päihdemittari

Perusterveydenhuollossa ja ikäihmisten palveluissa tehdään säännöllisesti esim. kerran vuodessa yli 65-vuotiaiden päihdemittari. Mini-interventio on nopea ja tehokas tapa ottaa alkoholinkäyttö puheeksi ja vaikuttaa alkoholinkäyttöä vähentävästi.

6.3. Mittarit

Ikäihmisten kaltoinkohtelusta ja hyväksikäytöstä tehdyt ilmoitukset ja kantelut.

Julkisen edunvalvojan asiakkaaksi päätyvien ikäihmisten määrä.

Lonkkamurtumat 65-vuotta täyttäneillä, % vastaavan ikäisestä väestöstä.

Ikäihmisille tehdyt Auditit ja Mini-interventiot.